

Landskap: Skåne ö Småland Upptecknat av: Emil Jönsson.
Härad: Luggude ö Lunnarbo Adress: Stornborg
Socken: Väsby Berättat av: Densamme
Uppteckningsår: 1936. Född år 1861 i Väsby.

Uppteckningen rör Iran i frågelista: N. M. 34.

Landskap: *Skåne och Småland* Upptecknat av: *Emil Fönsson*
Härad: *Luggude, Sunnerbo* Adress: *Hornsborg*
Socken: *Väsby* Berättat av: *densamme*
Uppteckningsår: *1936* Född år *1861* i *Väsby*

Uppteckningen rör

*Bosträn.**(Graf. a. H. M. p. m. 34.)*

Hästselen här i våra trakter (Sunnerbo härads socknar) har alltid mestadels varit försedd med bogsträn, men någon gång har även bröstsel föreskommit, men då vanligen av inflyttade hästägare från annat landskap, mest skåningar eller danskar. Anordningen i så fall var då alltid av läder. Inmer ett bredare per tums lag och derutan på 2 a 3 lager efter varandra, efter hand avsmalnande omkr. en tum vid var kant smalare än det styck som kom närmast bröstet. Det dernäst smalare i proportion till föregående o. s. v. tills alla lädren tillsammans bildade omkr. 2 centim (= 1 tums tjocklek)

Sådana selar kallades också för "bringeselar" derföre att de anbraktes på hästens "bringa". Inte alla hästar kunde dragas med bröstsele, ty somliga voro så skapta, att de grävdes genom bröstselens tryck emot strupen på något sätt. Men oförståndiga drängar kunde dels köra för strängt och dels hänga "bröstan" för högt oppe på bringan på hästen. Många hästar drogs lika villigt med bår bröstsele och bogsele. Men i allmänhet, de som vants att dragas med bogsele, ville inte gerna dragas med bröstsele och tvärt om, de hästar som vants att dragas med bröstsele, ville inte gerna dragas med bogsele. Våga tro, att en häst är starkare d. v. s. kan utveckla större styrka vid användande av bröstsele, än med bogträ. Men jag anser, att med välgjorda bogträ och väl tillspända, är det ingen skillnad i kraften.

-lägget för respektive selslag då var härt är
det till van. Den slags sel som användes, bru-
kades vid alla slags hörslor, som naturligt-
vis hade man finare selar vid högtidligare
tillfällen, än som de der brukades i vardags-
släpet, såväl lärst. som bogselar. Till släd-
don i gamla tider (från sist. hälften av 1700 tal
et) begagnades bogträselar. Bogträdsvis just
därför att i övre ändan på bogträn fastsattes
des s. k. "Dom-bjällorna", fyra till sex silverskål-
ar, 3 på var stjälk. Dessa silverskålar, med
kupiga sidan uppåtvänd, hade en liten "knävel",
(kläpp) inne i som kunde ringla som i små
faluor. Dessa dom-bjällor suto på ett så-
dant sätt att den minsta satt överst och den
der näst något större och den nedersta störst
på samma metallstjälk, även stjälken av silver

dock icke alltid. Några hade endast bjällror
fästskruvade på det ena bogträet och även
dessa varande endast 2 skålar, en större och en
mindre. Men på 1870-talet uppkom bruket
med en slags bjällror vid slädhörning, som
kallades för "rånglor". En sådan bestod av en stor
eller mindre kula gjuten av mässing, även
av silver och tomma inne i samt på tre håll
genomsågade så att sex lika stora delar fram-
trädde på kulans utsida. Den inre sidan som
vilade emot hästen, var en botten med en bygel.
Från de trekantiga uttärne var insläppt en
metallkula som skramlade vid hästens rörelse
och klingade högt. Dessa rånglor fästes inte
på bogträet utan fästes på en rem, stora
och små, med en gjuten bygel på undersidan.
Denna rem gick tvärs över ryggen på hästen

och kunde i bland uppbära 12 a 15 st. ränglor
större och mindre. Dessa berättelser om
dornbjällor och ränglor gälla för bruket mest
i Skåne, ty här i Småland har jag aldrig sett
någotdera av nu nämnda bjällor och ränglor.
Här brukas en enda bjällra av samma fäkon
som en kyrkklocka. Dessa bjällor trådas
medelst sin bygel på nedre bogträremmen
så att klockan hänger ner för bröstet fram-
till på hästen. Här tändas rentar, om som
som har den största klockan att ljuda när
man kör till kyrkan i slädföre juladags morgon.
Vilket dera slaget av sel som är äldst är vä-
rt att säga, ty i den gamla tiden, då man själv
beredd läder hade man troligen liksom bättne
om läder, utan att köpa och då kanske bröst
selmonera tillverkades och användes, men

bosträseln tycks i alla tider hava varit billi-
gare samt av allmogens med större lätthet kun-
nat tillverkas, varföre man icke just kan
avgöra vilket selslag skulle vara det äldsta.
Att de gamle kände sättet att hästen skulle
draga med bröstet, lewisas dermed att min
Morfar såväl som de andre hästägare i
Wälsjö socken hade 1840 träsk, "hors-oh"
framför hästarna bringa att draga med, eller
föra emot med bröstet. Dessa "hors-oh" voro
antingen klädda med ludet färskinn eller stopp-
pade med "svinato", rödda-to eller ängshö. Något
bast eller annat materiel att lägga om hästens
bringa att draga med har jag visserligen hört
om talas men aldrig sett. På 1870-talet vill
jag minnas) att jag nästan aldrig sett andra
salar än bringisalar och mitt hem hade

vi endast sådana (i Skåne) Tsynnerhet som jag
ofta var kusk i gödsel-gille, höbergning och
tröskelkörning i byarne vid den tiden. Men
derefter blev mer och mer bruket med bogträ-
schar uttredt i Kullasorkarne. Sedan, un-
der tiden jag var själva vagnmakare (i slutet på 70-
talet tills jag flyttade hit, omkring 20 års tid) gör-
de jag hundratal par bogträd i många olika
modeller. Min Mor berättade att i förra år-
hundradets förra hälft, i hennes barndom hade
de något som kallades "Hors-ok", ett krokigt trä,
något i form av en trea för träket, som låg un-
der hästarnes bröst fäst i stång och skak-
lar fram till. Man hade då inga linor utan
en skakel vid var yttre sida och vagnsstängerna
midt emellan hästarna. För en spännare ut-
gjorde horsket endast en låg fäst i skaklarna.

Varje häst hade ett ok under bröstet, lekom
frammanen, för att kunna hålla igen på vag-
nen ned för lid. Dessa hrossok utgjorde då
ett slags bringesela. Senare i stället för
träcket framom bröstet begagnades lastrep
horrhårs, svinhårsrep omrydda med halv eller
getskinn. Idén med ok till alla sorters drag-
are, först oxarna, sedermera även hästar-
na torde sålunda tyda på att bröstsele är
äldre än bogsele; åtminstone till arbets-
selden. Men så hade de ju släddonselen
hur skulle man kunna festsätta "dom-
bjällorna" på hästryggen utom bogträ.
Ingen tiörde i släda. Jul-ottan utan bjäll-
por; men var sattes de fast på en bröstsele?
Möjligen midt över manken i något som
kallas för "däckeln", men skulle i så fall

komma i vägen för tömmen varför man kan
antaga att bogträselen för detta ändamål var
mera passande. Bröst-sulor med selkrok hör-
de eller såg jag aldrig om eller till i Kullasock-
marne och ej heller i Småland. Bogträ har nytt-
jats även på fäkreatur, oxar, tjurar och kor. Något
i Skåne, men mera i Småland, der till och med
en annars icke vanlig djursort användes till
dragare. Jag såg flera gånger hur backstugu-
sittare hörde med getter eller bockar i par
och med bogträslar. De bogträ som skulle
användas till fäkreatur brukade göras på sin
särskilda facon. De skulle vara fyrkantiga
och slutas i en spets under bringan, anting-
en med öglor för rem eller krok för ring-
gar och länkar. (se fig E) En stoppad krans
öppen med till utgåfvä underlag till sådana

bosträ. Stoppningen kunde vara svinkår,
röthår eller snadhö eller påghalm. Kransen
var av halv- eller fårskinn eller mollskinn,
(ett slags starkt tyg som på 1870 talet även
mycket begagnades till arbetskläder av de
fleste arbetarna. Men före 1850 begagnades
aldrig bogselar till fäkreuter, utan i äldre
tider begagnades alltid ok över nacken på
oxarne sedan minnes tider. Ok på nae-
ken på fäkreuter till dragare, är också, både
det "rakändaste" och bästa och ha fäkreuteren
även större styrka på det sättet. Jag minnte
veta det, som kört med oxar i 25 år. Man
kan ju pröva att bära en tung börda på nae-
ken, eller bära och föra densamma med den
s. k. "brö-kistan" (bröstatet). Men selar på fä-
kreuteren som jämt trampa över linorna

vid vändningen, är odugligt och ej heller
 ha kreaturen sådan styrka som med oket.
 Sådan anordning som fig. B fräg-listen, d. v. s.
 en upptill öppen kran eller ring av trä, har
 jag ej förenummit någonstads. Något som ter
 sig som Loka-rank eller Rankor, känner jag
 inte heller till, men en slags bogträ som kallas
 Celler-lokor gjorde vi ofta. Dessa voro krokiga
 på bägge ändarne (se fig A). Krokarna på nacken
 voro antingen så långa att de "nådde" i hop över
 hästens nacke (manke), eller placerades en liten
 stoppad läderputa emellan ändarne. Vanligen
 användes sådana Cellerlokor mest till små pon-
 nyhästar samt till finare lyxseldon. Aldrig till
 erlectseldon. En hög bäge, spänd över hästens
 manke sågs ofta på gammaldags seltug, men
 aldrig var denna anordning fast spänd i skaklar

reputan i linornas dragring. Denna höga bä-
ge var då av järn, konstnärligt gjord, med rack-
raringar för läderremmarne med åt bägge sidor
samt ringar för tømmarne (se fig. F). Denna bä-
ge var en sorts "däckel" som den sedan kom
att heta och bestod då av en mindre bäge,
med en stoppad futa vid var sida om rygg-
raden på hästens manke. Däckeln kunde
vara av ett helt järn, eller också med en
rörlik led till vardera putan, varigenom
den kunde anpassas till smal (vass) manke
eller tvåe manke. Bogträen kallades
ju alltid för "bo-trä", men endast en sorts
"bo-trä" kallades för "Coller-lokor". Boträ kal-
lades de såväl i Skåne och Småland som här i
Småland. Man nyttjade på bägge ovannäm-
da orter bogträ av ungefär likadana typer.

L. k. Callerlöken har jag aldrig sett i Småland
Alla bogträ skola vara raka och svängda
på samma gång. De skola vara raka i
framkanten (framsidan), men buktiga på
flera sätt på sidor och bak-kanten. Att gö-
ra bra bogträ är rätt svårt. Man måste vil-
korligen ha tillgång till godt, torrt, segt trä, ut-
an björk, vitbok, ask, eller euk trä. Trät mä-
ste vara fullkomligt torrt annars kan be-
slaget lossna eller kan trät "slå sig" d. v. s.
ändra fason vid torkningen, eller spricka av
torra. Man försöker ju så mycket som
möjligt att skapa sådant trä som är "själv-
rätt" d. v. s. har liknande svängar som de
bogträn man ämnar göra, ty då bli de stä-
kare och ej tvärskurna, såsom då man
av rakt rött trä, måste skära ut svängda

bogträ. Men det är endast ett fåtal bogträ
man kan anskaffa själv värna, efter
sådana trä äro sällsynta och böra sådana
träbitar tagas ut vid samma årtid som
man brukade hugga lie-knaggar. (En kugg
fråga som ofta på skämt framställes till
de yngre bonddrängarne) Wandigen gissades
helt och dit, men aldrig rätt, ty svaret var:
"vid den årtid man får syn på dem, då hug-
ger man lie-knaggar." Om man lyckats
finna en självvärt, eller "sälgrodd" trästock,
som kan klyvas så de båda bogträen bli par
och kunna bli fullkomligt lika goda och ens,
då är det en tur, som man ej ofta råkar på.
Sådana bogträ som ha hål vid kanten och
likaså vid ändarne, att sätta remmar eller
dragjärn i, de fläckas vanligen i sönder vid

pårestning. Men ett stende är det när
4^a & 5 olika sorte handtverkare, skola göra
ett färdigt arbete. Först gör vagnmakaren
själva bogträet, sen sätter smen "beslaget"
på, derafter målaren målar, och slutligen
sadelmakaren gör stoppringen. Skall så
gälbjutararen påsätta nysilver-prydnader, så
blir det 5 olika yrkesmän om ett arbete. Sen
som näst kan förderva eller styrka bogträet,
är ju smen. Gör han beslaget olämpligt, eller
har nitnaglarne för långa, så slå de tungt in
ne i träet och fläcka sönder det allra starka-
ste bogträ. Likaså om smen sätter niten der
det är just svagast och fläckdigast. Då man
måste göra bogträ av rakvärt trä, blir ju
nedre delen s. k. tvär-skuren och bör smen
vara försiktig med onödigt många nitnaglar i

den tvärskurna delen. Till arbets-selar är
bättre, starkare och bekvämare med beslag som
går ut om nedre ändan på bogträen, med en krok
på det ena och 3 a 4 starka, något snotta ringar
på det andra bogtät, att efter passning knäppa
in eller ut. På finare bog- eller lokselar, bö-
ra göras hål i järnen som skjuta ut om bog-
träns nedre del, till rummen. Renshål i
själva träet är deremot olämpligt, dels därför
att det fläcks ut och dels därför att rummen
blir svår att öppna. En sorts bogträ näm-
l. sådana till fäkreuter, voro raka plan på bög-
ge sidor, men alla andra bogträ endast raka
på främre sidan. Man hade en slags bogträ
som inte hade någon stoppning och ej heller
tråns underlag. De gjordes rundare på un-
dersidan än de andra stoppade eller med tråns

underlag. Men vanligen bekläddes de med
skinn, helst kalvskinn. Västa förbättring
av bogträt var, att hela innersidan stoppades med
en puta av något anjukt, svinhår, råthår eller
hö. Men av alla stoppningar till seltyg, är
svinhår det bästa, ty det är elastiskt, krämer
icke och packar sig inte ihop till hårda vob-
kar, liksom annat stoppningsmaterial gör.
Tutan på insidan av bogträt bör vara 1 tum tjock
på midten och avsmalnande åt kanterna. De
fön göras sådana bogträ, som skola stoppas, nå-
got flatare och bredare, än de som ej stoppas.
Men det senaste sättet är, att bogträn var-
ken bekläddas med skinn eller stoppas med nå-
gonting alls, ty nu beagnas alltid, åtminstone
till arbets-selden en stoppad krans, som med de
remmar är vidhängande bogträn och då är

ju alltid kransen öppen nedåt och en ländersom över nacken över en stoppad puta mellan bogträns över del. Kransarna kunna vara av flera olika slags material, såsom: kalvskinn, fårskinn (garvat) eller något starkt tyg, stoppade med "svinats", nöddats, ängshö, vassa gräs eller råghalm. En tid på 1800-talet brukades i stället för stoppad krans, en slags tunn och filt, som fästes på bogträ, eller en krans gjord av samma filt. Men snart övergavs filtten på grund av att den blev hårdrealkig efter någon tid och ville ej fort torka när den blivit våt. Vid beställning gjordes ju omnämmande om det skulle vara putte bogträ, krans-bogträ, eller "kara" (icke klädda) bogträ. Sådana bogträ med fågel, häst, lejon eller andra djurhuvud eller drakhuvud, föra

komms aldrig i de trakter jag levat, inte heller
sådana bogträ med hål igenom för nackrem-
men, eller för midtelremmen. Hål såsom i fig. 1, 2
(fr. list) kunde ju få förekomma, men högt eäl-
lan och mestadels då, som man måste göra ma-
ken till ett annat i stället för det som sönder-
brutits. Sådana bogträ som fig. 3 och 4 förekom
aldrig och har jag ej heller sett sådana. Hål
genom bogträts nedre del kallas bröstremms-hål
bringremms-löp. Andra ställningar som voro
i stället för bröst-rem, var ett beslag med krok
på det ena och med 3 eller 4 starka järnringar
på det andra bogträet, att knäppa efter behö-
store eller mindre. Vidja i stället för antingen
rem eller länk, torde väl endast ha tillfälligt
vis eller också i nödfall ha förekommit.
Midtelbeslaget på bogträet gick vanligen med en

stark nitnagel midt igenom leär järn och
trä. Järnet hållas för midt-brött järnet. Hål
boghträt till midt draget fläcks lättare ut, än
beslag. Skeland sattes endast en krampa ige-
nom midten på bogträt så att öglan bleve
på framsidan och genomgående ändarne vändes
på var sitt håll och nitades på undersidan av
träte. I denna öglan festsattes den draganord-
ning, antingen draglåter eller draglänki.
Några gjorde liksom ett litet handlag, som kan
de ledas på 2 inslagna krampor. I dessa s.
k. krampor fästes remmen i s. k. handtagen
och draganordningen. För övrigt förekom snart
sagt tiogtals sorters bogträbeslag, allt efter
ennens och sadelmakarens fantasi eller prak-
tik. Här beslås bogträen med en enda lång
järnskene försedd med hål eller krok i

nedre ändan och med bröstjärnet, midt i järn-
et utan på samma skena, med en stark nit-
nagel igenom bägge järnen och trät på en
gång. Hål sådana som F, G, H frägl. gjordes af
icke heller 0 1.2.3 fr. l. En järnbygel på snid-
partiet gjordes någon gång, annars så som för-
ut nämnts. Dragbygeln var även någon gång
att den kunde ledas på tvänne i bogträt inslag-
na märklar (märnor) såsom i fig. 1. Bygeln
utgjordes aldrig av snodda läderremmar eller
vidjor som M. Bogträdet övre del och an-
ordningen för remmen kallades för nack-
rem. Slöfvarne och remmen kallades för bog-
träts nackrem och omputa var under rem-
men kallades den för nackputan eller "Lok-
putan". Der det inte är lokputa spänns
nackremmen i kors om bogträ. Det har

i början då bönderna själva gjorde sina eg-
na hästars bogträ, visserligen förekommit
att sådana hål till nackbommen som i fig.
i. K. L. med bygel som i, men sen 1850 förekom
det ej i Fulla-sokmarne, utan i stället som
fig. K. med läderstopp. Det ansågs bättre med
läderstopp just därför att denna som
fast sattes, antingen med små skru-
var, kunde flyttas uppåt eller nedåt på bog-
träet efter behov, men det kunde man ej gö-
ra varken med hål eller järnbygel. Enkla
salar brukades ringar fast satta ungefär
midt emellan bröstdraget och bogträ-top-
pen och löpte tömmen från milen i huvud-
stolen igenom dessa ringar som vanligtast
var av järn men ären av mässing, i-
bland fyrkantiga men oftast runda. Heland

fast stände, men oftast lediga, lösa, rörliga.
Tömmen gick endert genom endera, antingen
en bogträkingarne eller "däckelbyglarne"
på marken. Putan emellan övre ändan
och på bogträen, "nackputan", var en fyrkantig
stoppad skinnputa, med på ovansidan 2
"slöjfar" i vilka nackremmen trädde och håll-
des den således fast, så att bogträns tyngd,
vilade på denna putas som derav trycktes
mot nacken eller egentligen hästens manke.
Putan var stoppad med svin-hår eller nö-
thår eller ängshö, eller råghalm. Fast putan e-
mellan bogträen förekom endast på s. k. Col-
ler-lokior, då många kunde få krokarna vid den
övre ändan tillräckligt långa så att de kun-
de mötas över manken. Visserligen kunde och
så någon gång användas putan som spikats

eller skruvats fast på bogträn medelst
en stropp i var motstående kant av put-
an, men ville denna ryckas loss genom
frestning. Tutan eller Tutoarna i allmän-
het till stora hästar 6 tum (15 cent) lång och
4 tum (10 cent) bred och $2\frac{1}{2}$ tum (6 cent) tjock och
kallades för nackputan, eller bogputan.
Den nu beskrivna putan avser en mindre
stoppad puta som här bogträn, och alls icke
det som på fig. C. D. E, ty sådana ha ju i alla
tider kallats för stoppad "kransar", bogträ-
kransar. Bogträkransarne voro aldrig gjor-
da som en hel ring, utan alltid öppna, an-
tingen upptill eller nertill. Dessa kransar
voru fast-satta vid bogträn med läderstrop-
par oppe och nere och behöfdes ej knytas med
band eller remmar. Bredden något olika, allt

efter hästens storlek. 5 a 6 tum bred och av
smalnande efter bogträts bred och form
oppe och nere. En stoppad rundstar på kan-
ten som vände emot häst-halsen och så
att bogträn hade ett stöd i den rundstaren
rundt halsen. Stoppsningen var vanligen "vi-
nato, rödda-topphalm eller ängshö; maa-hö."
Ytterputan eller ytterkrans tyget var halv-får-
eller getskinn eller tunnt läder. Men insidan
den som just vilade emot hästens kropp, kun-
de utgöras av mollskinn, för bllighets skull.
Till och med leuldan säckväv eller annat sta-
rkt tyg kom till användning. Tjockleken på
stoppsningen högst $1\frac{1}{2}$ tum. Halvkrans fästes
också ena halvan under vardera bogträt, med
lika dana läderstroppar som helkransens
fästes. Och på samma sätt fästes förut om

talade filtstycken. Andarna voro inte
ihopsnörda, utan dessa bogträkransar
följde ju som ett med bogträen, både vid på-
och avseining. Fasta och löslösa äro be-
nämningar som aldrig förekommo varken
i Kullasocknarna i Luggude eller här i
Lunnarbo härad. Fällhänket användes
ju de store grove bogträ och grove kran-
sar till arbets-selarna och de selar som
skulle kallas fina voro gjorda mycket
tlenare på alla vis, och voro mest endast
bogträen stoppade på fina selar som aldrig
användes utan vid högtidliga tillfällen.
Sådana finare selar voro ofta pryttigt be-
slagna med rysilvers beslag eller mässing.
Sådana krokor och beslag som fig. N begagna-
des aldrig i våra trakter. Varifrån man

fick bogträn, är något förut omnämnt.
Jo, antingen beställde borden eller hästäge-
ren själv sina bogträn hos vagnmakaren
eller också beställde sadelmakaren bog-
trän hos vagnmakarna i orten. Någon
gång kom Pringkörande gulebar från "Skov-
bädden" och sålde b.k. hemmagjorda bogträ.
Men dessa bogträ voro vanligen vinda och ut-
la, samt var dåligt eller grönt trä, varför de
snart gingo sönder. Annars gjorde vagn-
makarne alla bog- och sadelträ. Vagn-
makarne måste ju alltid hålla förlag
på torrt, gammalt, gagnsvirke, segt, strukt och
tjänligt, varför de också voro de enda snick-
are som gjorde bogträn. Men kanske
för längre tid tillbaka som i början på
1800-talet, att många bönder gjorde själv

bogetä, när sadelmakaren som då var
densamme som skomakaren, gick omkring
i gårdarne och hade sin bala klämman med
sig. Bekantskap med personer som syss-
lade med tillverkning av bogetä, torde jag
vara som drivit offentligt vagnmakeri, i
20 år i Skåne, innan jag flyttade till Små-
land. Att jag även varit bekant med må-
nga andra vagnmakare som nu äro döda,
är också säkert, men berätta vad jag vet om
dem skulle taga för lång tid i anspråk.
Men så mycket är säkert, att i alla tider
skulle fyra och ibland fem olika hand-
verkare fullborda bogetät, innan det var
eller blev färdigt. Vagnmakare, smed, må-
lare, sadelmakare och gällgjutare. Den se-
nare, om han skulle anlitas, kunde endast

anträffas i närmaste stad. Men på långt
när alla fina saker beslaggjordes med tillhjälp
hjälp hjällegjutaren. En enda vagnmakare
E. Johansson i Tunnelånga hade vagn och
maskinfabrik. Han gjorde själv bogträn,
hade smeder som beslog, målare som må-
lade och sadelmakare som stoppa dem och
gjorde seltyget, men det blev i alla fall fy-
ra olika handtverkarnes arbete, och hade
endast den fördelen att man inte behö-
vde flytta omkring lång väg med det färdiga
trät ifrån den ene yrkesmannen till
den andre. Till bogträn användes endast
tårt-segt virke av björk, vitbok, ask, och
aldrig ek. Den skulle vara mycket för-
siktig som skulle skära ut bogträ så att
alla ~~träs~~ sprickor eller knaggar undvikas.

Likaså att inte bogträn bli skurna så
att de bli vanstarka genom fläcklighet
en virket, d. v. s. "tvär grott", ty då brytas
de lätt av genom fästning. Eorn det ju
som förut nämnts, är svårt att finna sjöls-
grott virke, så får man skära ut bogträ av
en plank, och är då bekvämligt att an-
vända en modell av tunnt trä, ty annars
finne man göra ritningar för hand till var-
je bogträ. Plankan bör inte vara tjock-
are än $1\frac{1}{2}$ tum till små eller 2 tum till stora
bogträ. Men man kan ju bli tvungen att
skära ut bogträ av mycket tjockare trä,
men man måste då hugga eller såga ifr-
ån mura trä på bogträets insida. Vid
den kanten som på framsidan ligger
omkring hästens hals, göres en "rundstav"

av tumms bredd på stora och $\frac{3}{4}$ tumms bredd
på små bogträn. Denna rundstav ut-
märkes med en djup skära, en reffla från
toppen och ända ned om bringe delen av bog-
trät. På finare selar brukades skära den
na rundstavar "friskoren", d. v. s. man skar
kort trät vid sidan om rundstaven, att den
na kom att se ut som han lagts ovan på
bogträts framsida. Vanligen målades
bogträn svarta och ibland handen opptill
rundstaven med smal grön eller gul ka-
nt. Här omkring är ingen som gör bog-
trä, ty seltyg köpes på marknader färdig-
gjort. Några andra prydnadsutskär-
ningar såsom djurhuvud eller snir-
keländar gjordes aldrig i de trakter jag
vet om. Huru hästen selas är en rätt

så vigtig procedur, om hästen ska draga
väl och inte bliva tryckt eller skard. Dägon
stådes under det han är i selen. Man
tager selen från sin bestämda plats, på
selsättet, nageln eller "haneken" och trä-
der högra armen in under däckels och
emellan bogträmen (om det är bröstele, un-
der bröstan) och lägger från venstra si-
dan selen på hästens manke, varefter
bogträmen med sin kran, eller vilken an-
ordning som begagnas, läggs till rätta och
knäpps i kringan antingen med rem ell-
er länkar, samt derefter knäpps de huck-
gjordarne, och huvudstolen pålägges, de-
vid milen läggs i hästens mun och tön-
nen som tillika med huvudstolen hängd
på ena bogträet, löses upp. Frans-kannen

s. k. kumpe-läderst knäpper, tillspännes med
allt med sina söjor och stöjdar. Lönerna
ligga i kors över häst ryggen, tills man kom-
mer till det som ska dragas, vagn eller annat.
Ifrån bogträremmen i mellan övre delen, går
en rem, mankremmen till däckeln och fort-
sätter fr. däckeln midt. åt ryggen, ryggrem-
men och slutar med vankremmen. Om
det ska köras en bet, tillhör skakelremmar
och till velt eller par, tillkommer stångkop-
pel, av läder till finare men av järnkett-
ing till grova, arbetsredan. Dessa stång-koppel
remmar gåsitta kvar i stängen, under det
kettinkoppel hänges vid bogträ vid fränspän-
ningen, men dessa båda slags koppel spännes
fast i ringar fastsatta i bogträ eller vid bröst-
sele, i en midt i leringen anlagd grov bygel.

Linorna läggas antingen att omsluta
eller med kusk vidhäftas hammeln, sträng-
eln. Läderlinor harva oftast ett ledjern en fot
från hammeln så att inte kanten på lin-
an skavar köl på hästens ben, vid dragandet
Tömmen reds man ut och så är hästen
färdigslad. Men om det är parhästar
måste korb-tömmar knäppas d. v. s. en tön
från den vänstre hästens mile igenom den
högre hästens däckelring och förenas med
höger tömmen och on the contrary; från den
högre hästens mile går en tön igenom den
vänstre hästens däckelring och förenas med
venster tömmen. På sådant sätt kommer
att löpa 2 tömmar genom var däckelring-
ar, men utgör endast en tön i handen
på kuskén, som genom att draga i ena tön-

-men drager i snilen på bägge hästarna.
Hångcoppelen och bröst, eller bukgiordarne
tjenade till hålla igen eller rygga med vagn-
en, eller vända om den sammat. Tömman
löp ifrån huvudstolen igenom ett par ringar
i däckhufvoren var denna bestående av en
dast en rem med en putar vid var sida, om
rygggraden, så gick tömman igenom ringar i
bogträn. Tömloppet var anbringat på
däcket bågens överkant och aldrig i under-
kant. Ringarne, antingen runda eller
fyrkantiga äro skruvade eller nitade i däck-
ens bäge. Antingen vore dessa ringar av järn,
mässing, eller vit metall, men aldrig av horn.
Naturligtvis beqvämades de finare utömyer
hade bogträn till att ståta med, vid mera
högtidliga tillfällen, och hade man finare

begträ så hade man alltid dertill hörande finare sclar i sin helhet, ty bogträn voro vidhängande och skiltas aldrig från ena till för att begagnas till en annan sele. Väst kunde man till dekorerade bogträ, använda däckel och gjorde så med, med så konstgjorda däcklar att de voro riktiga mästestycke av smideskonst i sitt slag. Detta bruk är nog lika gammalt, som bruket av annat seltyg än som de gamles "Horsok". "Horsok" begagnades ända till 1840 i Kullarsocknarna. Vid slädparti eller högtidliga slädskjutsar till kyrka eller gille av något högtidligt slag, pryddes seldonen dels med "dom bjällor", eller "känglekranen", dels och med snöslöja, en virkad lång sehal, liksom av små nätmaskor och gästisiländren.

men midt över ryggen på hästen och fästes
även i "kanans," slädans framspol på stänks-
skärmen. Denna sköslöja skulle förhindra
att hästen kastade snö-klumpar på de i kan-
de, från lackhovarna, som annars lätt kun-
de förkomma. Att de gamle kände sättet
att hästen skulle draga med bröstet, bevi-
sas dermed att min Morfar, liksom övri-
ga hästägare i Väsby socken hade 1840
trä-oh, "hork-oh," framför hästarnas bringor
att draga med, eller göra emot. Den försam-
ling. Händ Kullarsocknarna i Luggude
Härad, som hade för 60 år sen, rykte om sig
att ha de finaste och dyrbaraste hästut-
styrelar och ekipage, var Kattarps socken.
Folket kallades också, med anledning av sin
rikedom och ståt, för "Kattarps Adels."

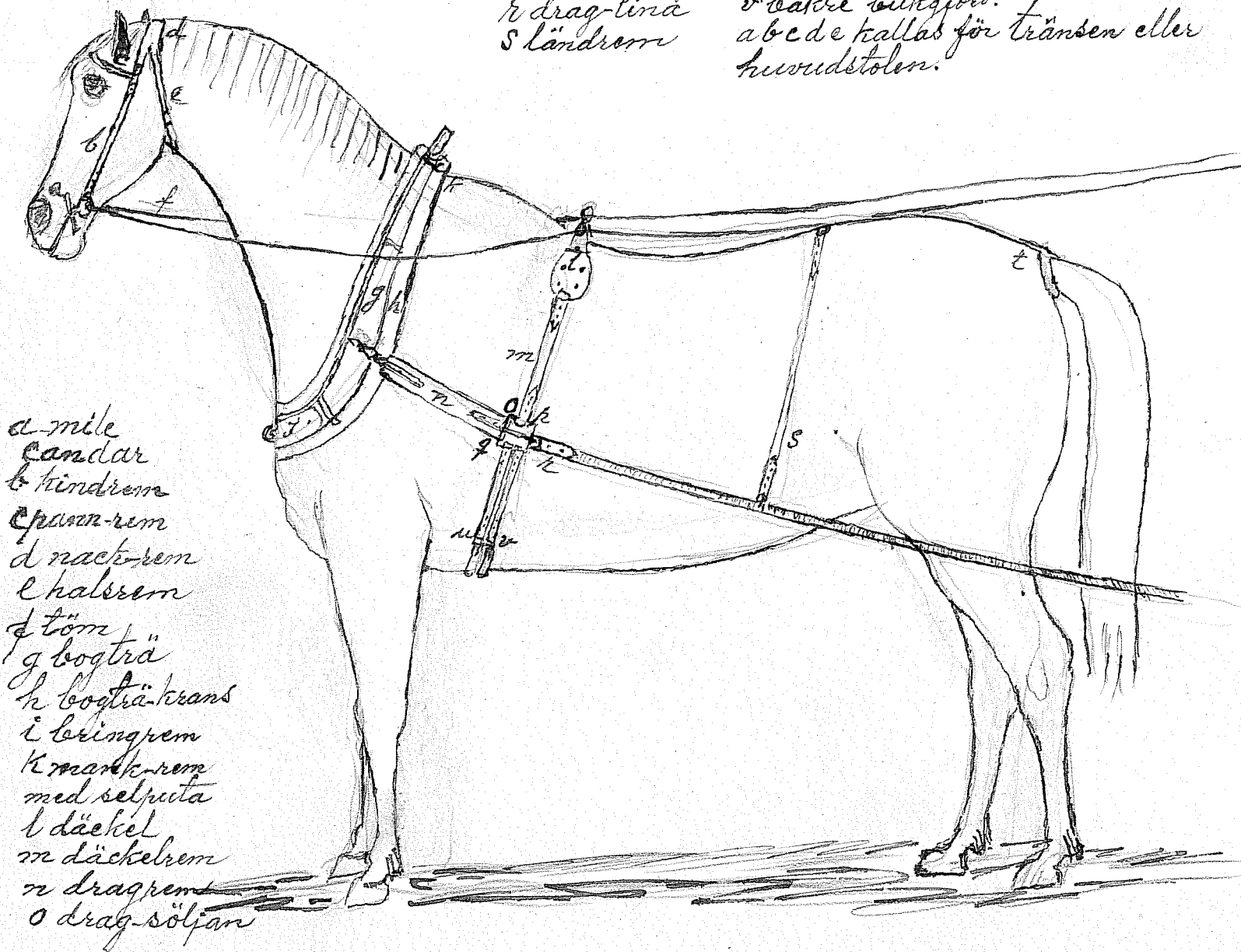
Till fäkratur begagnades ibland seltyg för deras användning till dragare. Dertill användes bogträselar, aldrig bröstselar. Bogträen voro raka på ovran och undersidorna, men annars svängda som liknande häst-bogträ och fyrkantiga, löpande ut i en spets under leringen och på denna spets gjordes slag på bägge sidor som sluta i en krok på ena och motsvarades av lankar, ringar, på andra bogträ. Som träen voro fyrkantiga, så voro de ju raka även på insidan som skulle vila emot en stoppad kran, alldeles lik häst-selens bogträkrans. Dessa bogträen voro nakna och endast $1\frac{1}{4}$ tum tjocka, samt $2\frac{1}{2}$ tum breda på midten. Dragjärnet midt på bogträ var omfattande med liten rit igenom och skulle anbringas jämförelsevis högre uppe, än

på hästbogaträn. Bogträns kransen är stop-
pad på samma sätt som till hästsele. Som
föret namn, är det mycket bättre att be-
gagna sig till fäkraturens drag-anord-
ning. Men något särskilt konstrue-
rat och som skulle vara för en kvinna el-
ler annan person ämnat att användas
att draga med tillsammans med ett drag-
fä, har jag aldrig sett, men ofta sett att
kvinna eller annan person dragit tillsam-
mans med tjur, ox eller ko. Det dervid be-
gagnade ochet har då alltid varit ett vanligt
"par-och" och har då den mänskliga "draga-
ren" endast hållit i yttersta ändan på
ochet så att jät fick ju egentligen draga
alltammans. Derfor lätte ett gammalt
ordet är om den late: "Han vill helst hålla

om den lätta ändan" d. v. s. vara med för syn-
skull, men låta de andre arbeta. Ocket är
alltid så inrättat, att man kan "lägga in",
på den ene ören d. v. s. flytta draget, Kroken,
mot den starkaste och dervid skona
den svagaste. När det nu egentligen var
meningen att inte kvinnan skulle draga
plojen eller annat redskap, kan frågas, vad
det då skulle vara nödigt att hon skulle
vara med. Jo, av flera orsaker. En av dessa
kunde vara att den andra dragören eller
dragkon, var sjuk, nyss halvat, mycket på-
hälvt och ömtålig, ören sjuk, eller man hade
båda en dragare och arbetet nödvändigt.
En annan orsak, att man ville tärja,
d. v. s. lära ett ovannt kreatur att draga och
dervid kvinnan som "helat" med djuret från

p rembeslag
 q rembeslag
 r drag-lina
 s händer

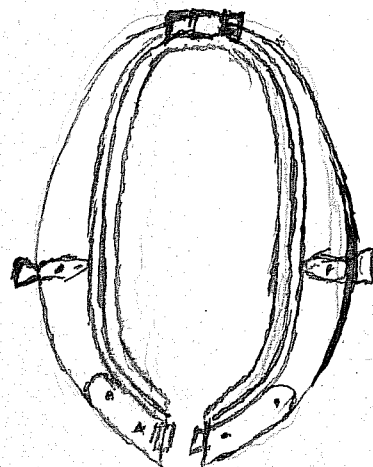
t svans-läder
 u främre bukgiord
 v bakre bukgiord
 a b c d e kallas för trånsen eller
 huvudstolen.

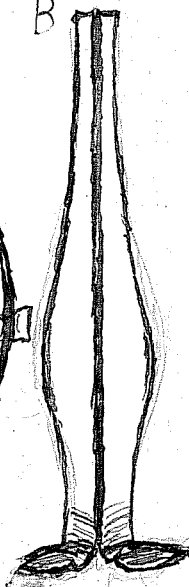
a mule
 b andar
 c kindrem
 d spann-rem
 e nack-rem
 f halserem
 g töm
 h bogträ
 i bogträ-kran
 j beringrem
 k mark-rem
 med selputa
 l däckel
 m däckelrem
 n dragrem
 o drag-söljan

42

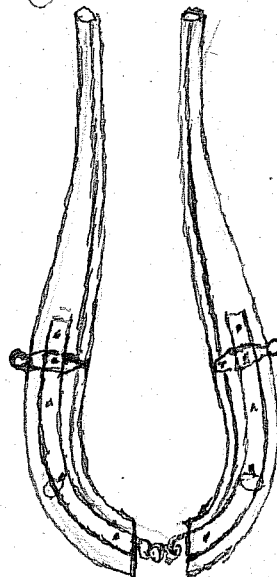
A

B

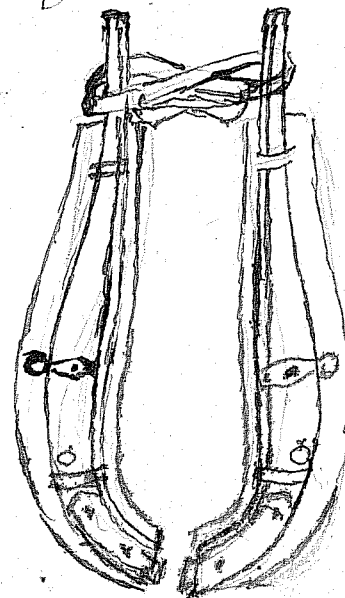

C

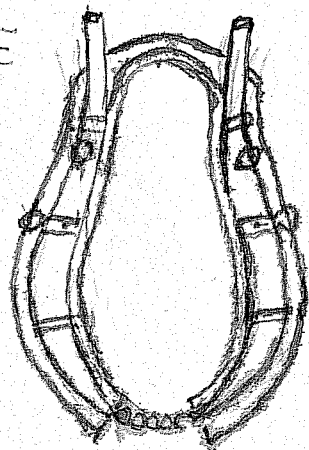

4848

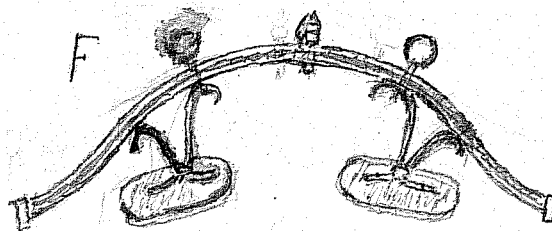
D

E

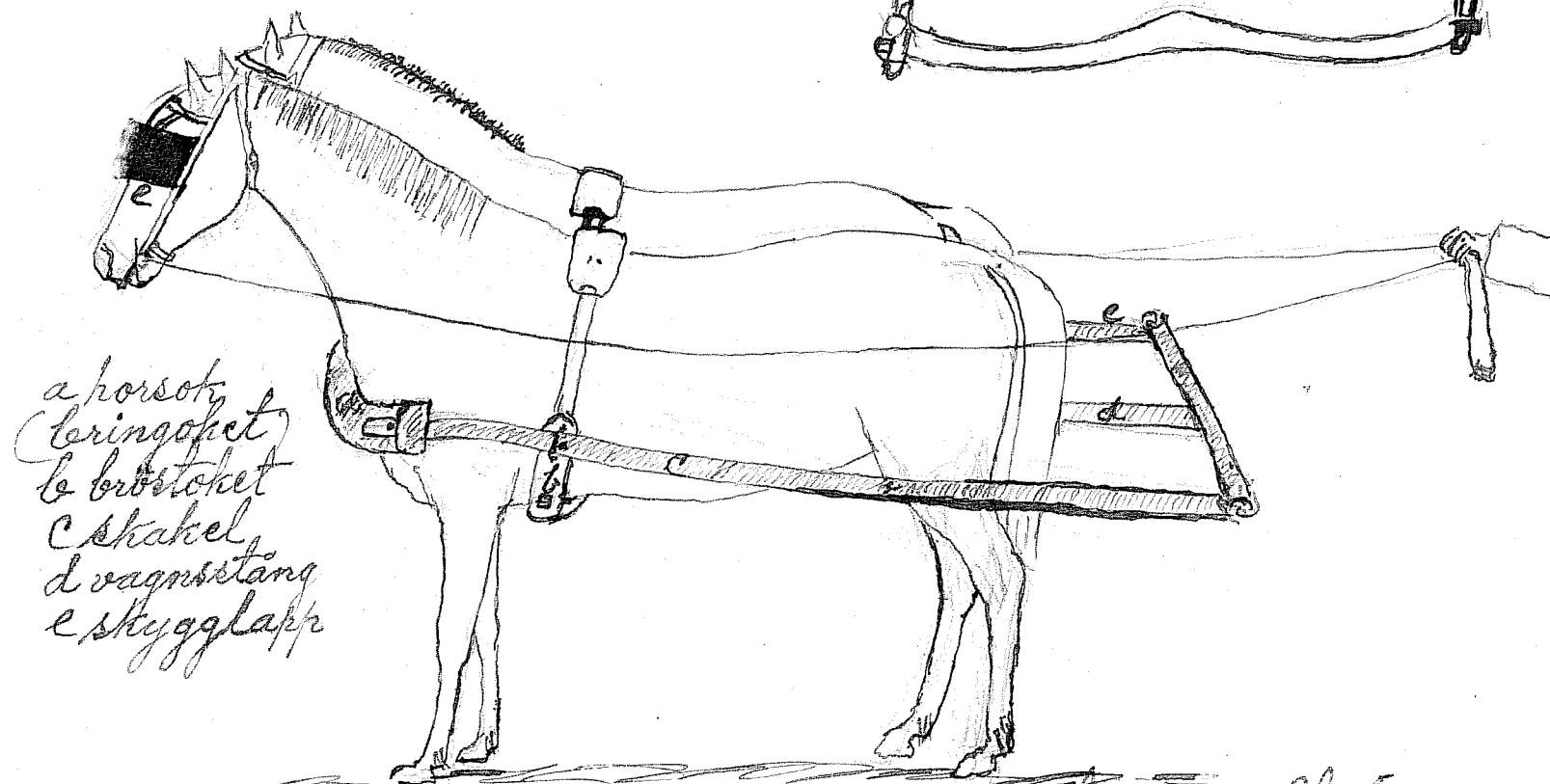
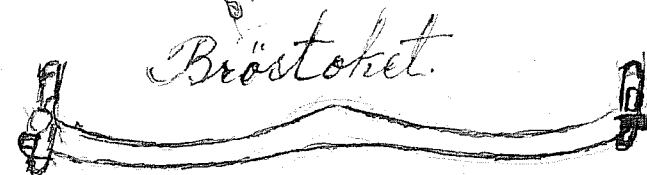
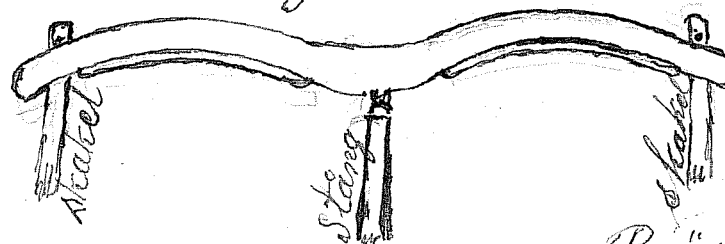
F

- A Collerträ med krons
 B Ett par bogträ
 C Bogträ med beslag
 D Bogträ med krons.
 E Bogträ med krons för kor.
 F Gammal däckel (som jag
 fann i skrotet på en vird)

4848
Bring-oket

43

a horsok
b bringoket
c bröstoket
d skakel
e vagnstäng
f skyggglapp

Draganordning i Pullasocknarna i Skåne 1840

"barnbarnen" fick bäst rätt på grigan eller
stuten att gå, när hon gick vid sidan om.
Last but not least, var att ett ensamt fäkre-
-atarr kunde ej få sket att bli liggande på
nacken, utan det tillika skulle linor och
kostsamare försprängnings-attiralj liknam-
-de hästsele. En enda gång har jag sett
huruledes en fattig toffelmakare på Tunne-
-berga backe hade hustrun att draga ärg-krok-
-en, för fårande upp ett litet potatisland. Å-
-dret var mycket litet och lätt och mannen var
skadad i ena benet, så han kunde väl inte draga.
Men med höstar-kärra, har jag ofta sett kvi-
-nnor draga in säd från åkern, hemma i Kul-
-len, men ick jordbruksredskap mer än för-
-ut nämnda i Tunneberga. Således har jag al-
-drig sett eller hört om något ok med särskild

stäng att hålla i, vid kvinnas eller annan
människas dragande i hop med fäkreatur.
Det skulle ju, om särskilt konstruerade
och måst begagnas, i så fall varit av två ok-
haslag, ett för höger och ett för vänster sida
allt efter den sidan, man ville tänja till,
eller kreaturet vore förut vant till, i fall
man hade ett s. k. "larnt" för att draga ihop
med. Men man kan ju tänka sig att en till-
fälligt förlängning skulle kunna fastspikas
på vilken ända av oket som behövs hållas
i av hjälp-kvinnan eller vem. Oket hade vanlig-
en en slå åtminstone i var ytter-ända, men för-
sett även med fyra, två till var drag-djur. En
del ok till säkra dragare hade inga slår alls,
och kallades "slätt-ok". Man känner ej till ärje-
krokar eller harvar att dragas för hand, utan häst
eller ok ~